

ontwikkeling+beheer natuurkwaliteit

o+bn

vereniging van
bos- en natuurterreineigenaren

Welkom op deze Veldwerkplaats
Beekbodemophoging

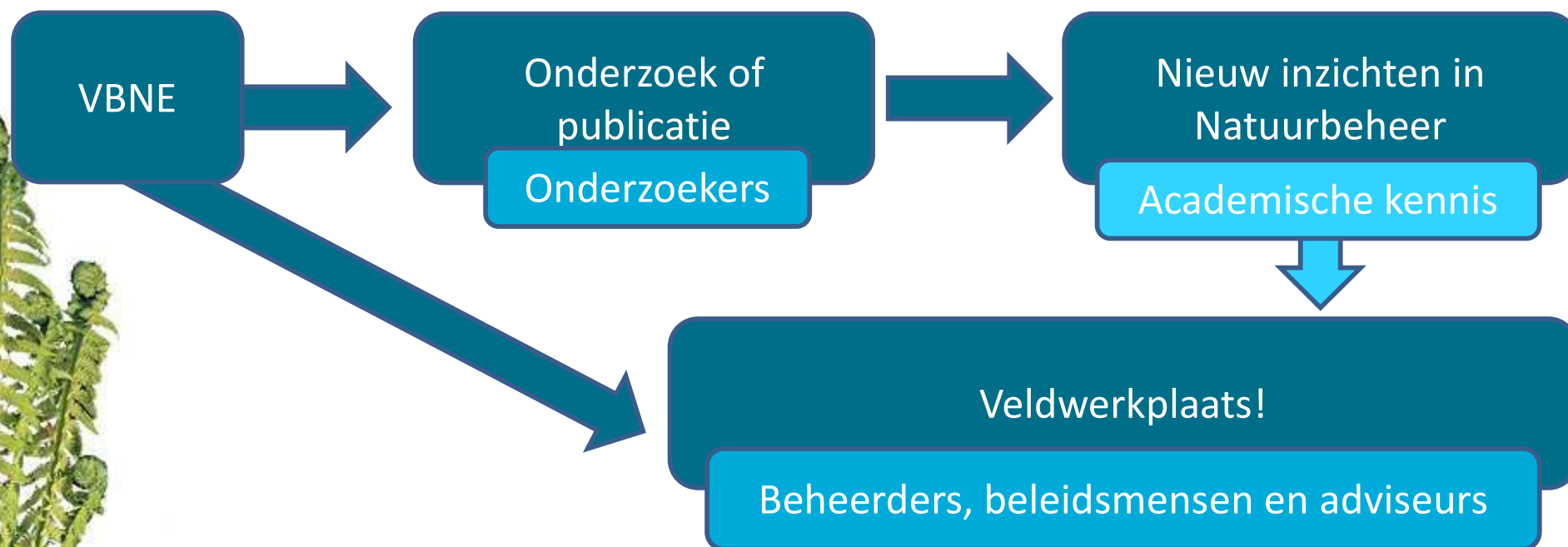

Programma

Wat	Wie
Presentatie praktijkcase Leuvenumse beek	<i>Ralf Verdonschot, WUR</i>
Presentatie praktijkcase Twentse beken	<i>Rob van Dongen, Staatsbosbeheer</i>
Lunchpauze 12.30-13.15	
Met auto's naar Tongelreep en bekijken uitvoering in de praktijk van de beekbodemophoging	<i>Roel Dobbelsteen, Waterschap de Dommel</i>

Wat is een Veldwerkplaats?

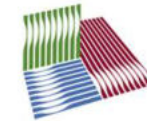

Wie zijn de leden?

Vereniging met 6 leden:

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Federatie
Particulier
Grondbezit
Land in vertrouwde hand

Landschappen NL

Natuurkennis OBN netwerk met 8 deskundigenteams

Voorstelronde

ontwikkeling+beheer natuurkwaliteit

Effecten van beekbodemverhoging

Ervaringen Leuvenumse beek

Ralf Verdonschot

Wageningen Environmental Research

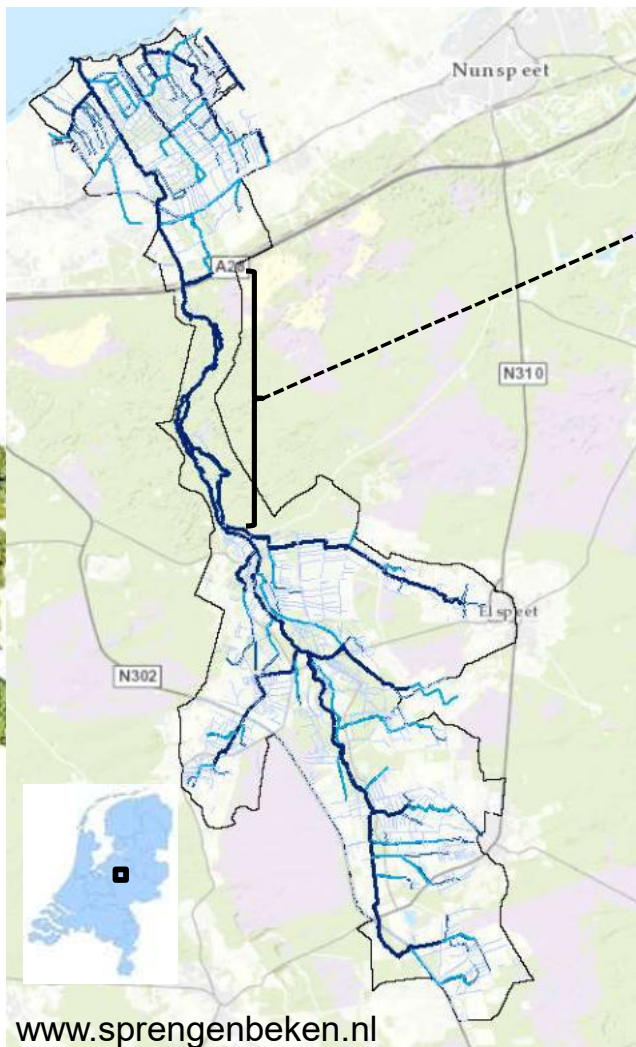
ralf.verdonschot@wur.nl

30 oktober 2023, Borkel

Stroomgebied Hierdense beek

~18 km lang, verval ~27 m

Leuvenumse beek traject ~8 km

- Langzaam stromende laaglandbeek op zand (R5)
- KRW waterlichaam, HEN water provincie Gelderland, Natura 2000 Veluwe

Knelpunten: morfologische degradatie

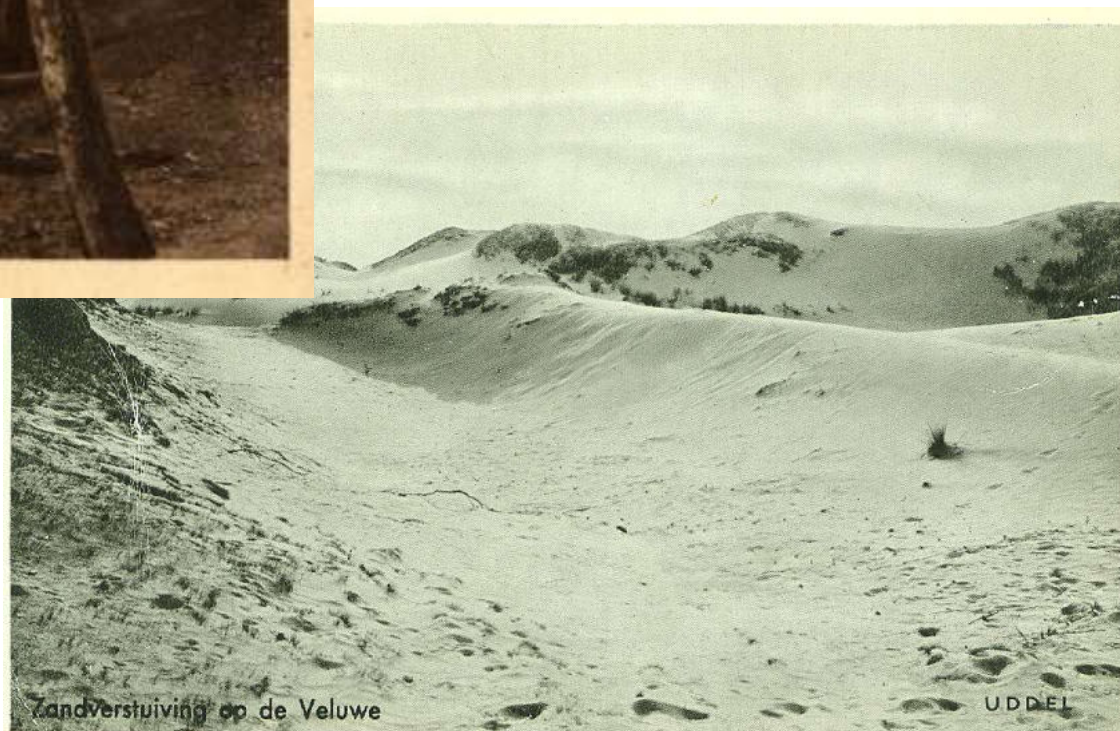
Loop eeuwenlang vergraven en intensief geschoond

Transport over water

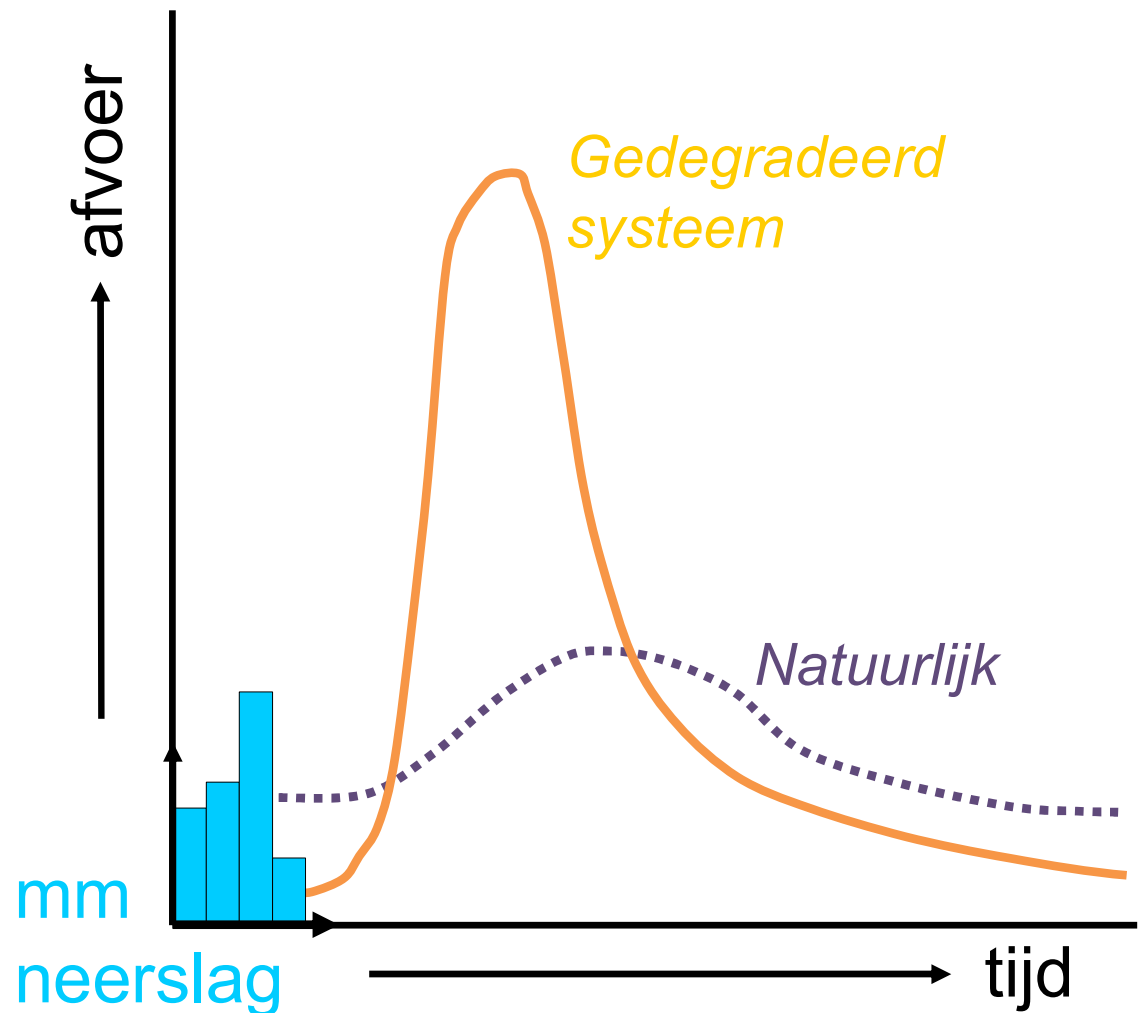
Watermolens

*Verwijderen instuivend
zand*

Knelpunten: hydrologische degradatie

Verandering landgebruik bovenloop: van veenmoeras naar agrarische enclave

Gevolg: gekanaliseerde beek met steile oevers

Insnijding door beddingerosie bij piekafvoeren,
beekhabitat (detritus) verdwijnt

Verlies verbinding beek en beekdal: droog bos met beek

Beekherstel eerste stap (1994-1997)

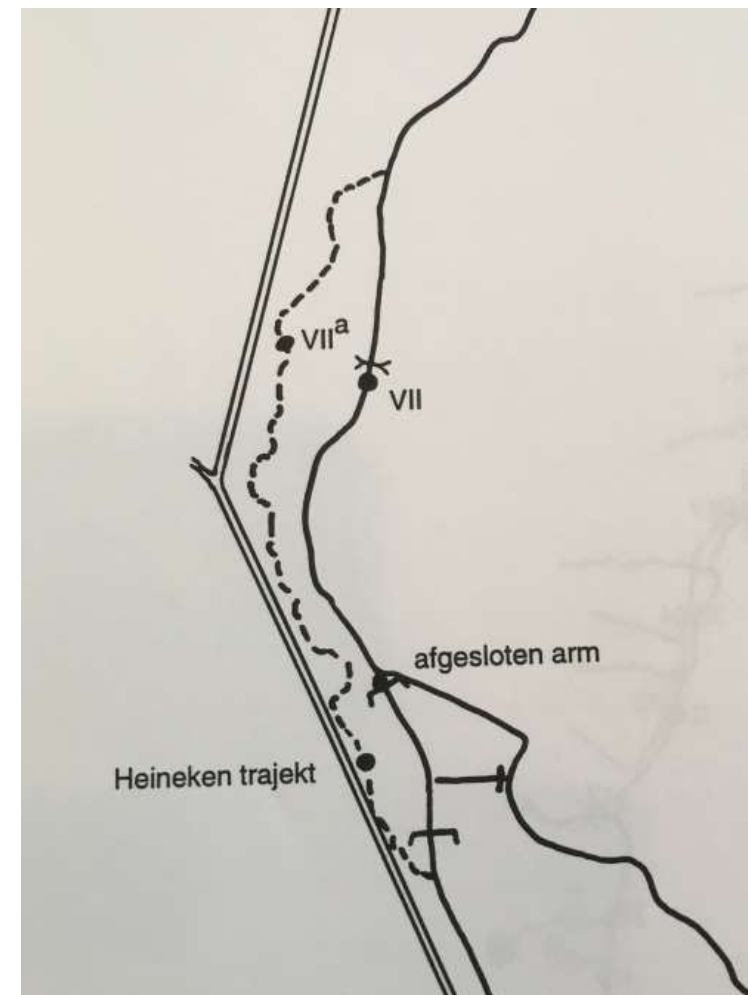
“Beheer en Onderhoudsplan Hierdense beek”

Verhogen natuurwaarde via:

- afvlakken afvoerpieken
- meer profielvariatie creëren

Maatregelen:

1. aantakken oude beeklopen
2. aanleg retentiebekkens

BEEKHERSTEL tweede stap (2011)

“Beekdalbreed Hermeanderen”

Herstel kleinschalige structuur- en stromingsvariatie in de beek

Maatregelen:

1. Inbrengen 15 houtpakketten
2. Stoppen met onderhoud beek

Herstel derde stap (2014-2019)

“Synergieproject Impuls Hierdense beek”

- Systeem-aanpak: maatregelen op systeem-schaal om ecosysteem functioneren te verbeteren
- Beekdalbrede benadering, verbinden beek en beekdal

Maatregelen Impuls Hierdense beek project

- Verondiepen van de beek door bodem omhoog te brengen met zand

Plagzand herstelmaatregelen Hulshorsterzand beschikbaar

Gebiedseigen, laag in nutriënten en organische stof

Foto Maarten Veldhuis, Waterschap Vallei en Veluwe

Zandsuppletie, hoe pak je dit aan?

Nieuwe maatregel met kans op onvoorziene effecten, drie voorzorgsmaatregelen:

- Natuurlijke **drempels**: inbrengen houtpakketten om te voorkomen dat zand wegspoelt (~ 80 pakketten)
- Gefaseerd in ruimte en tijd suppleren t.b.v. intact laten **refugia** voor vis en macrofauna
- Eerste kilometer bovenstrooms geen maatregelen: **buffer** voor onverwachte hydrologische effecten

ADAPTIEVE MONITORING: ‘vinger aan de pols’

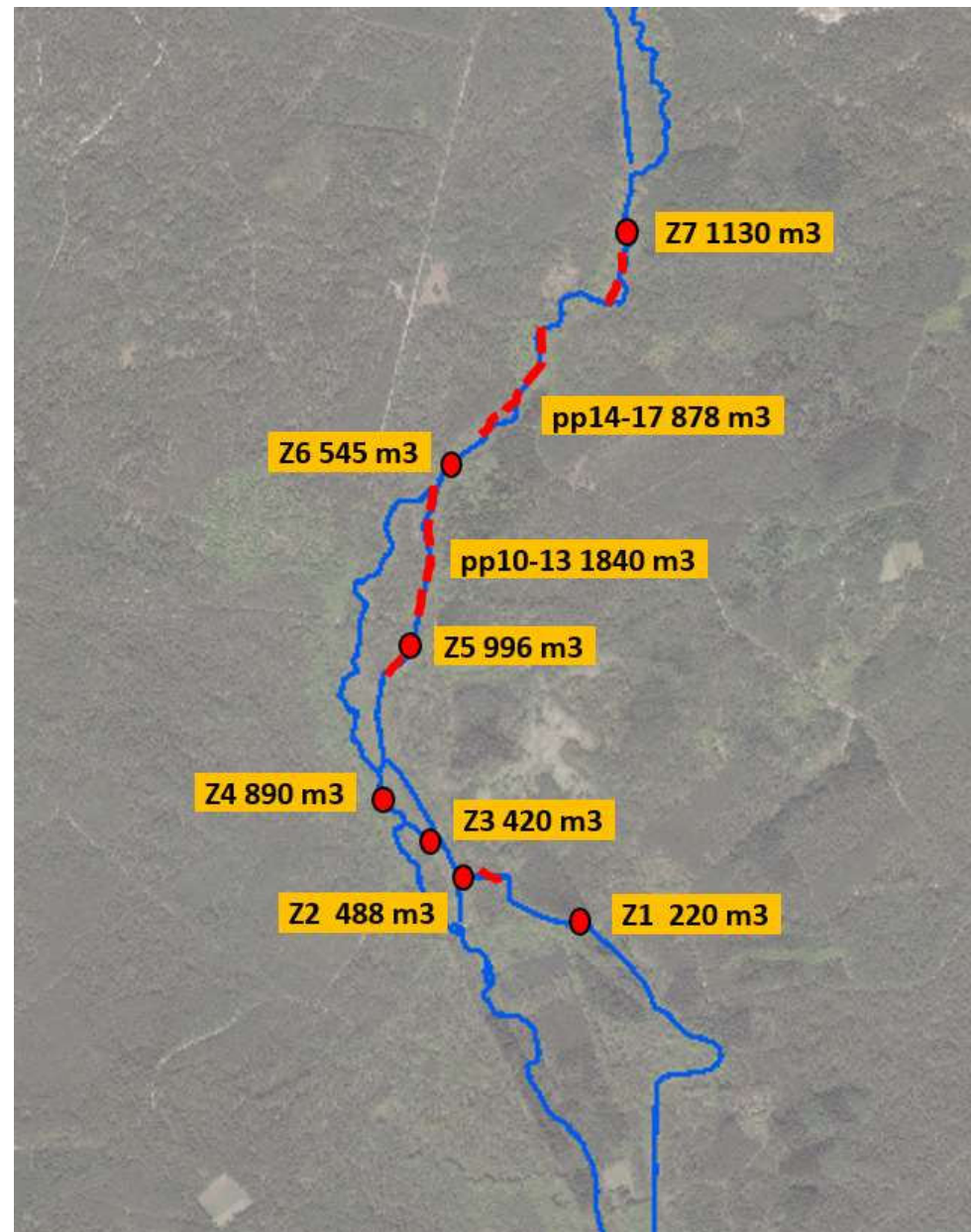

Uitvoering

Suppletie in 2014, 2016,
2019, totaal 8000 m³

In totaal 220-1130 m³ zand
per plek

Eerst ver uit elkaar, later
ook tussenliggende plekken

Uitvoering

Van **passief** (bergen zand op de oever leggen) naar **actief** suppleren in de beek met een kraan

Groot materieel in bos, bereikbaarheid bepaalde suppletie locaties

Intermezzo: alternatieve aanpak suppletie

Anloërdiepje waterschap Hunze en Aa's

Hevelpomp om zand over grote afstanden in te kunnen brengen vanaf vast punt

Foto Hans Dekker, Waterschap Hunze en Aa's

Leuvenumse beek na de werkzaamheden

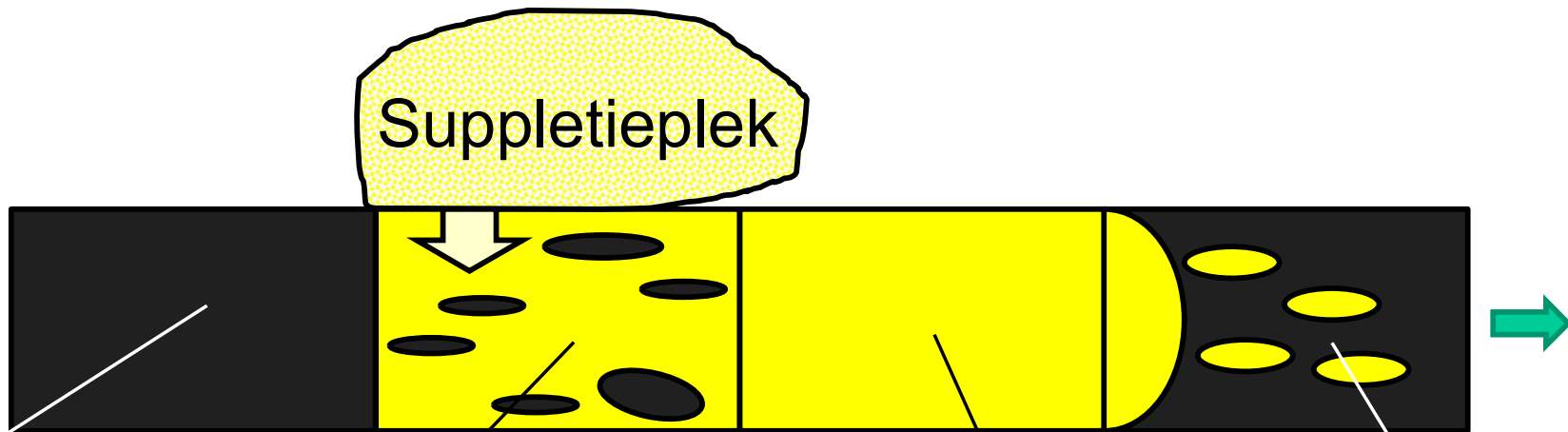

Anloërdiepje

Wat gebeurt er met het zand in de beek?

Vier zones met een verschillende impact van de suppletie

1. Bovenstroomse
depositiezone

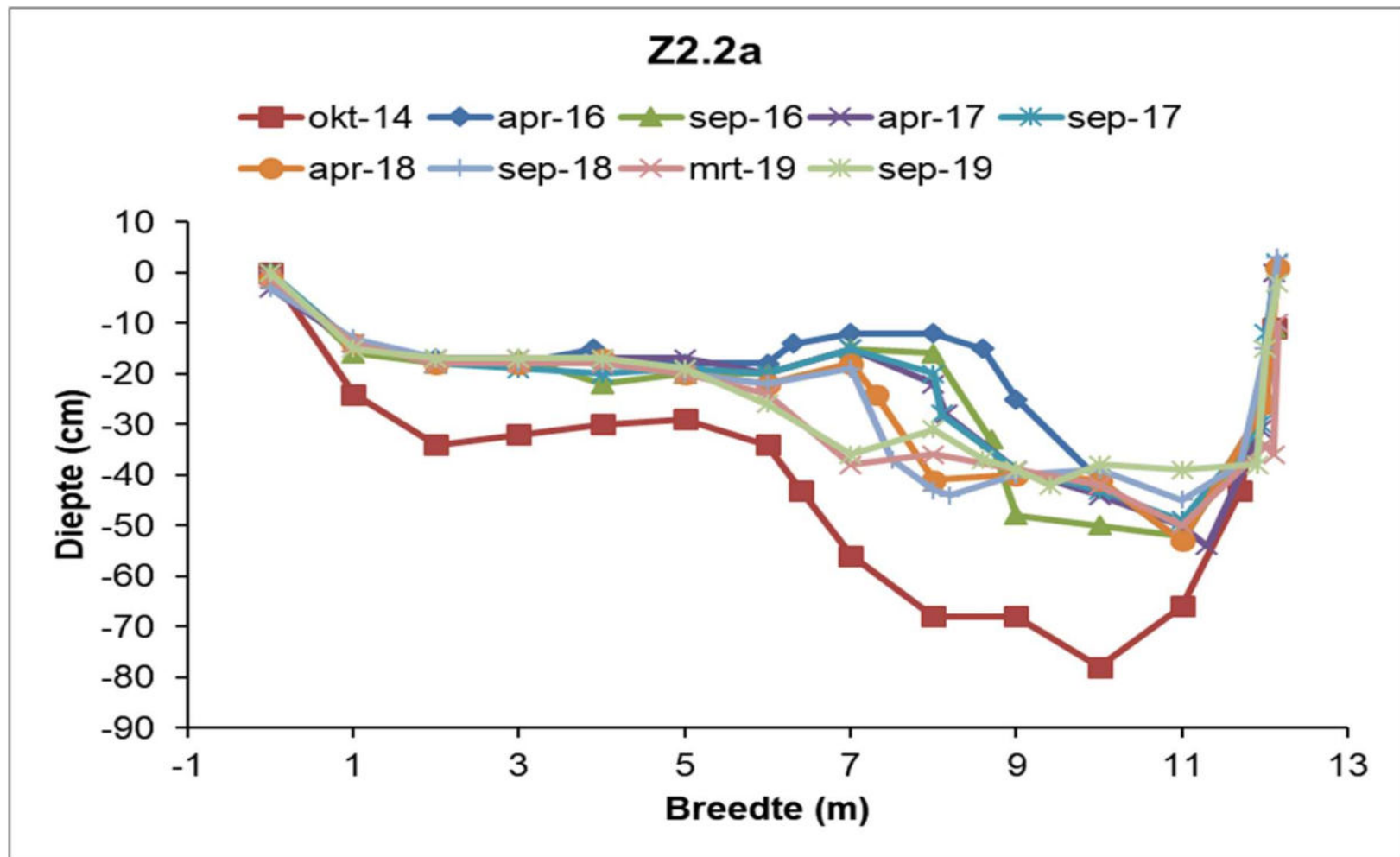
2. Herstel, divers
substraat

3. Dynamische
zand tong

4. Zone die
langzaam
bedekt raakt

Verandering profiel

Ophoging blijft relatief stabiel, ontstaan breed ondiep profiel
Aanzanding tussen de 20 en 70 cm

Erosie van de oever na vernatting

Verbreiding gekanaliseerde opgehoogde trajecten door oever-erosie

Drempelwerking houtpakketten

Zandtransport naar benedenstrooms

Verplaatsing zand naar benedenstrooms gering

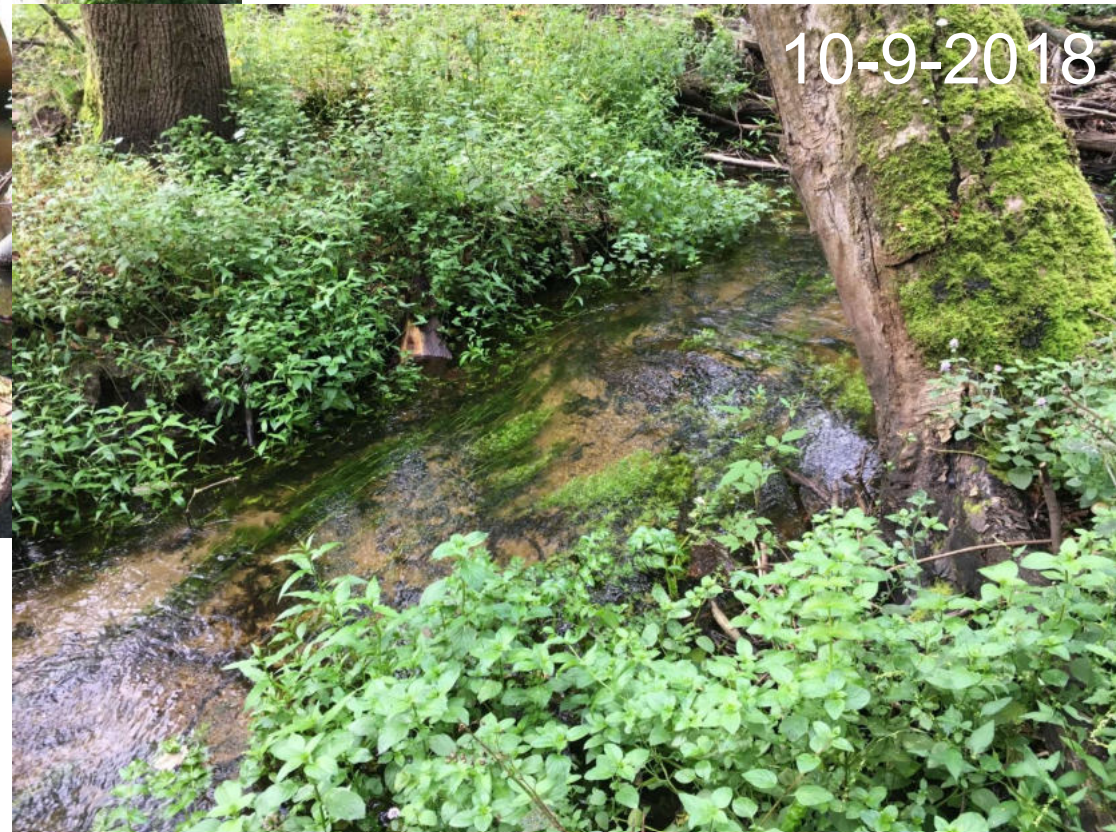

*Afstand ten opzichte van
inbrenghoort waar
aanzanding zichtbaar was
na 1 jaar*

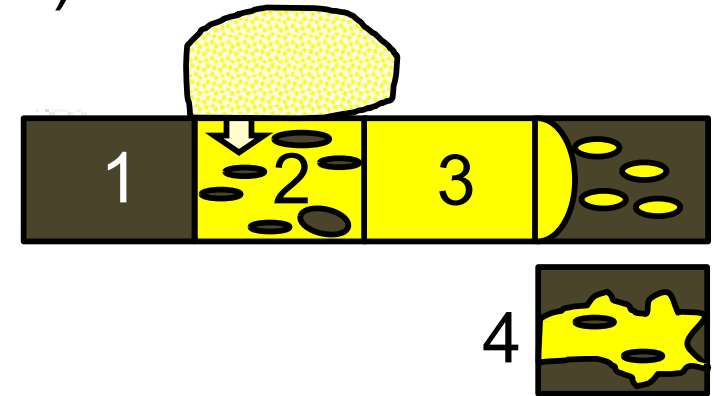
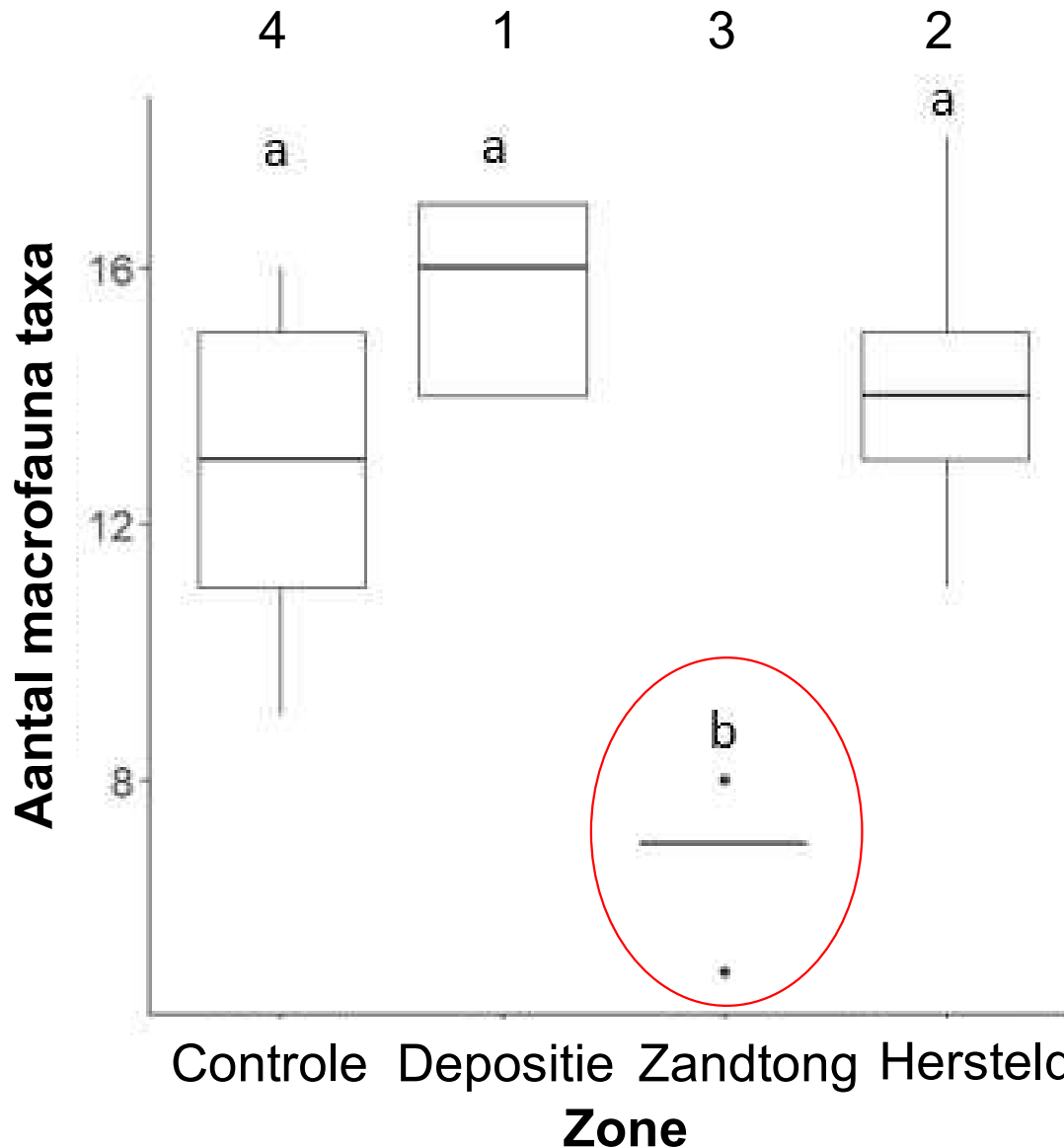
Ecologische effecten in de beek

Herstel substraatheterogeniteit

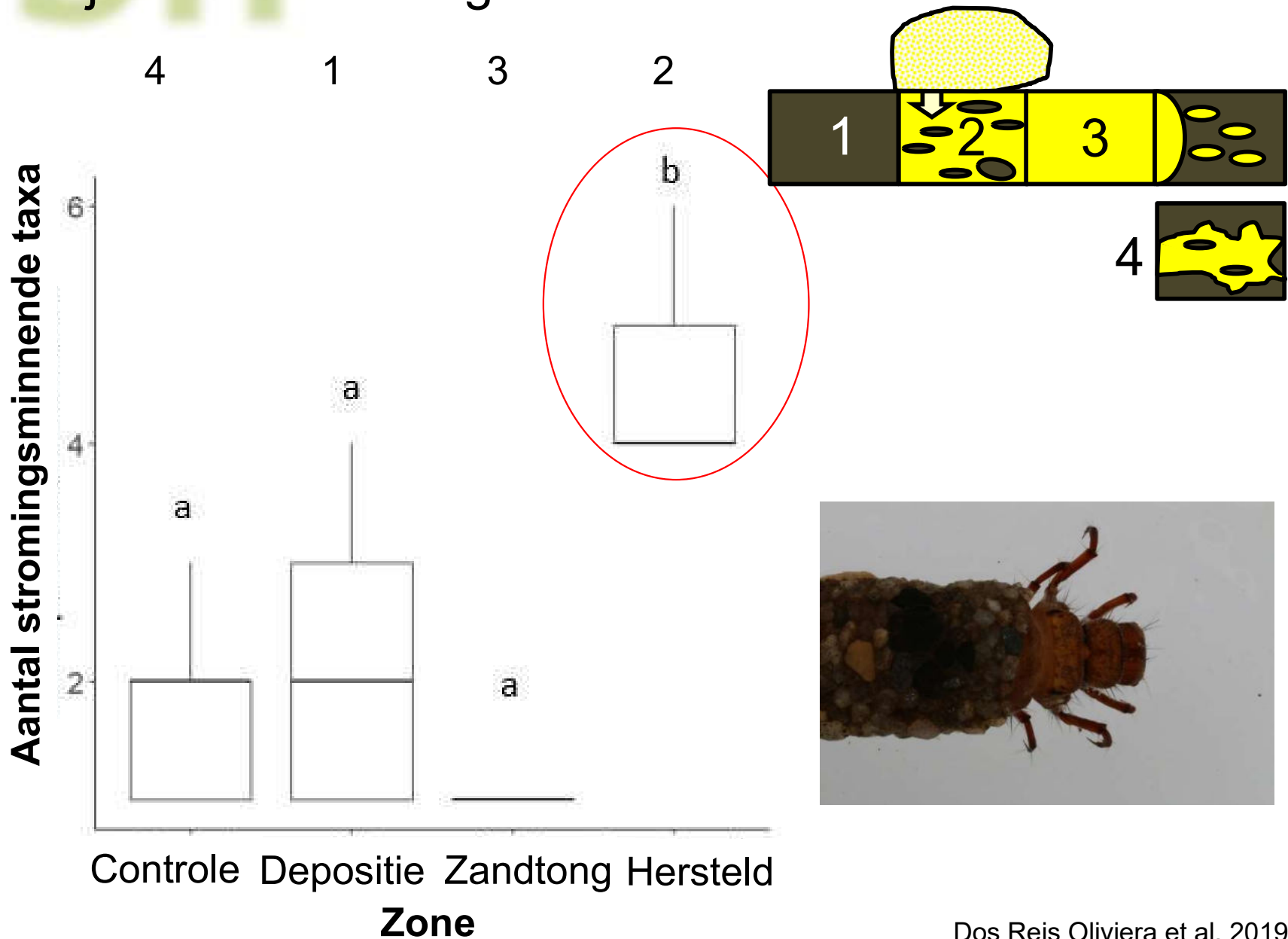
Ecologische effecten in de beek

Macrofauna herstelt zich snel (4 maanden)

Ecologische effecten in de beek

Na herstel rijker aan stromingsminnende taxa

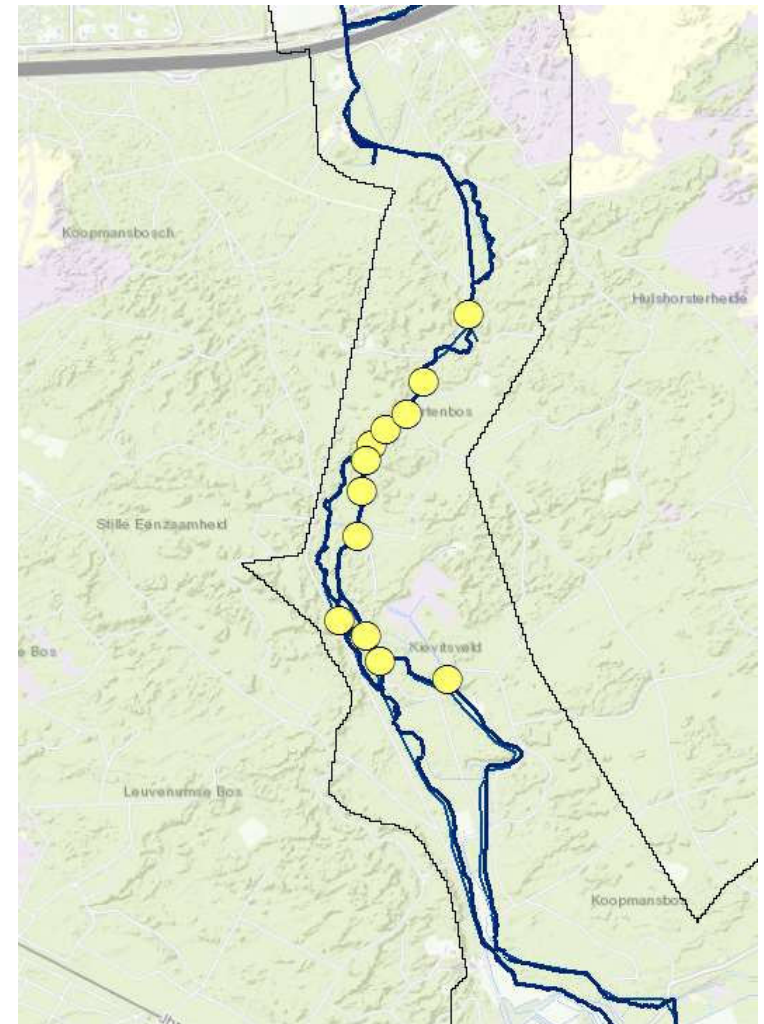

Belang refugia voor snelle kolonisatie

Niet aangepakte trajecten zijn belangrijke bron van kolonisten

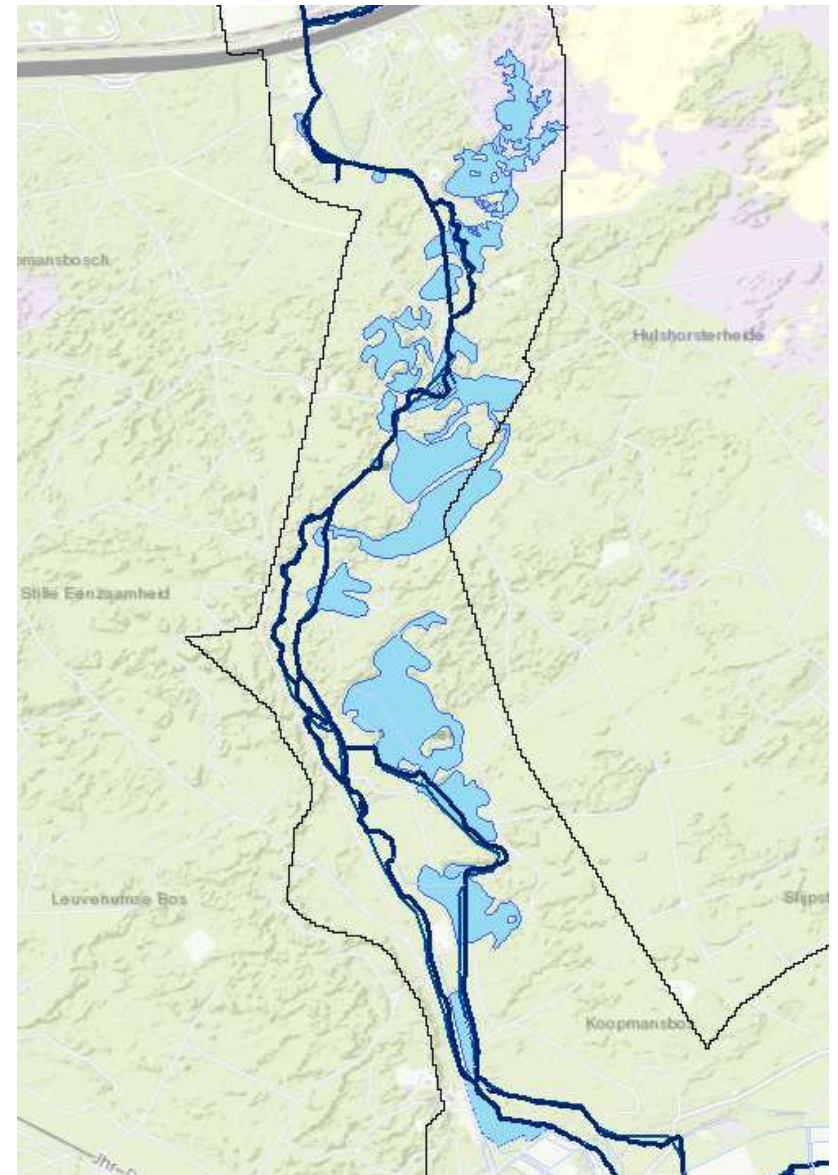
Alternatief is **transplanteren beekbodem:**

- Bovenste centimeter substraat op de kant leggen tijdens werkzaamheden (vochtig houden) en daarna terugplaatsen
- substraat + fauna wordt gespaard

Beek en beekdal verbonden

- Beek treedt sneller buiten haar oevers na suppletie
- Inundatie van ~20 ha naar ~50 ha bij hoge afvoer

Beek en beekdal verbonden

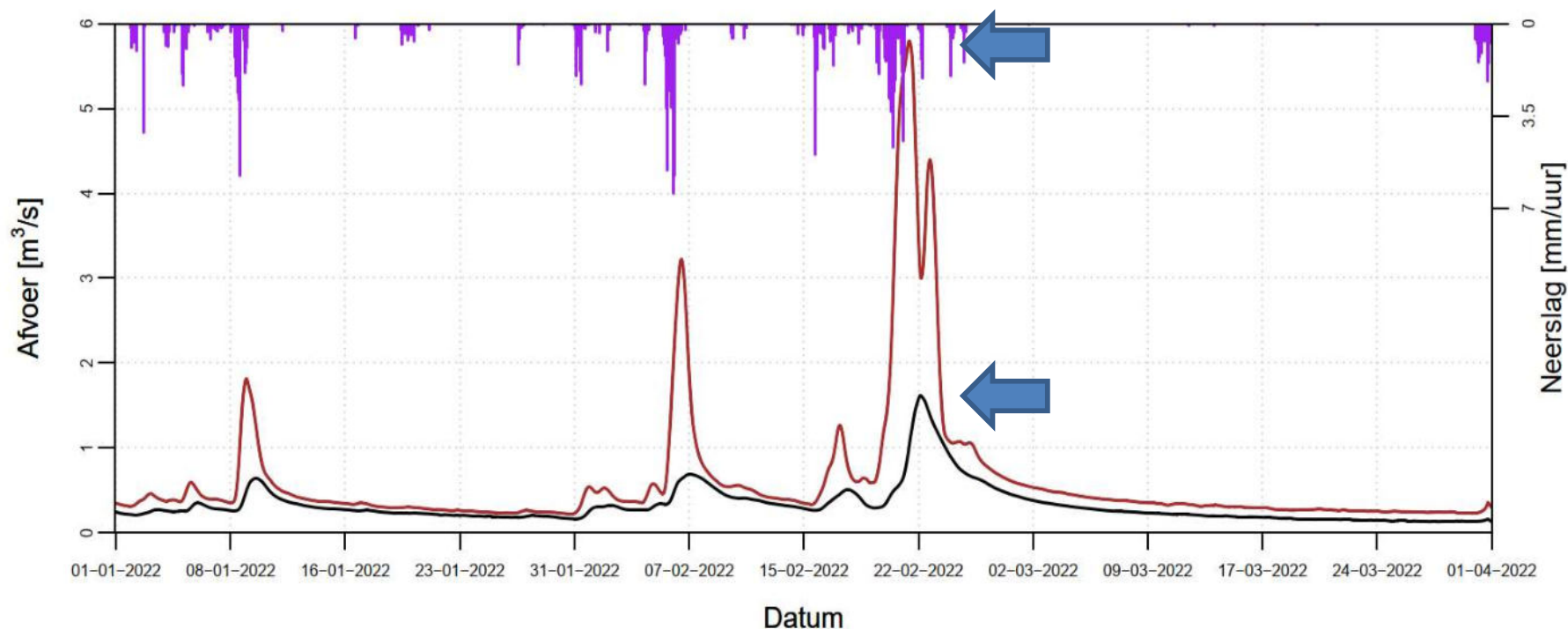
Doorsteken walletjes langs de beek zodat laagtes kunnen inunderen

Beek en beekdal verbonden

- Afvlakken piekafvoeren
- Infiltratie en grondwateraanvulling

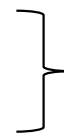
■ Afvoer Leuvenumse Beek + Grote Koloniebeek
■ Afvoer Hierdense Beek A28

■ Neerslag

Ontwikkelstappen beekdalvernatting (2014 - nu)

Vernatting oeverzone

Meer licht op bodem door bossterfte

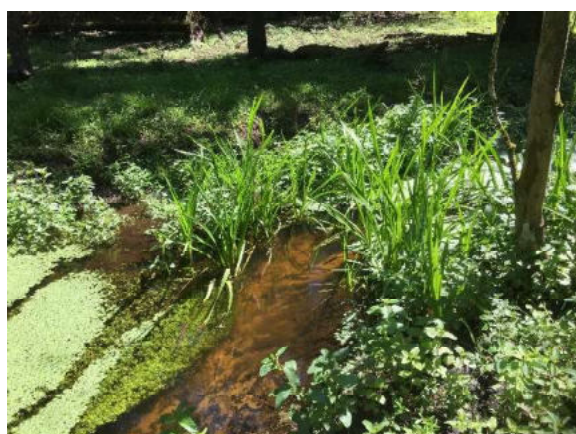

Ontwikkeling

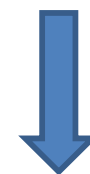
moerasvegetatie

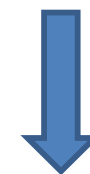
Ontwikkelstappen beekdalvernatting (2014 - nu)

Gekanaliseerd:
droge oevers

Winterinundatie
beekdal

Permanent nat
beekdal
moerasbeek

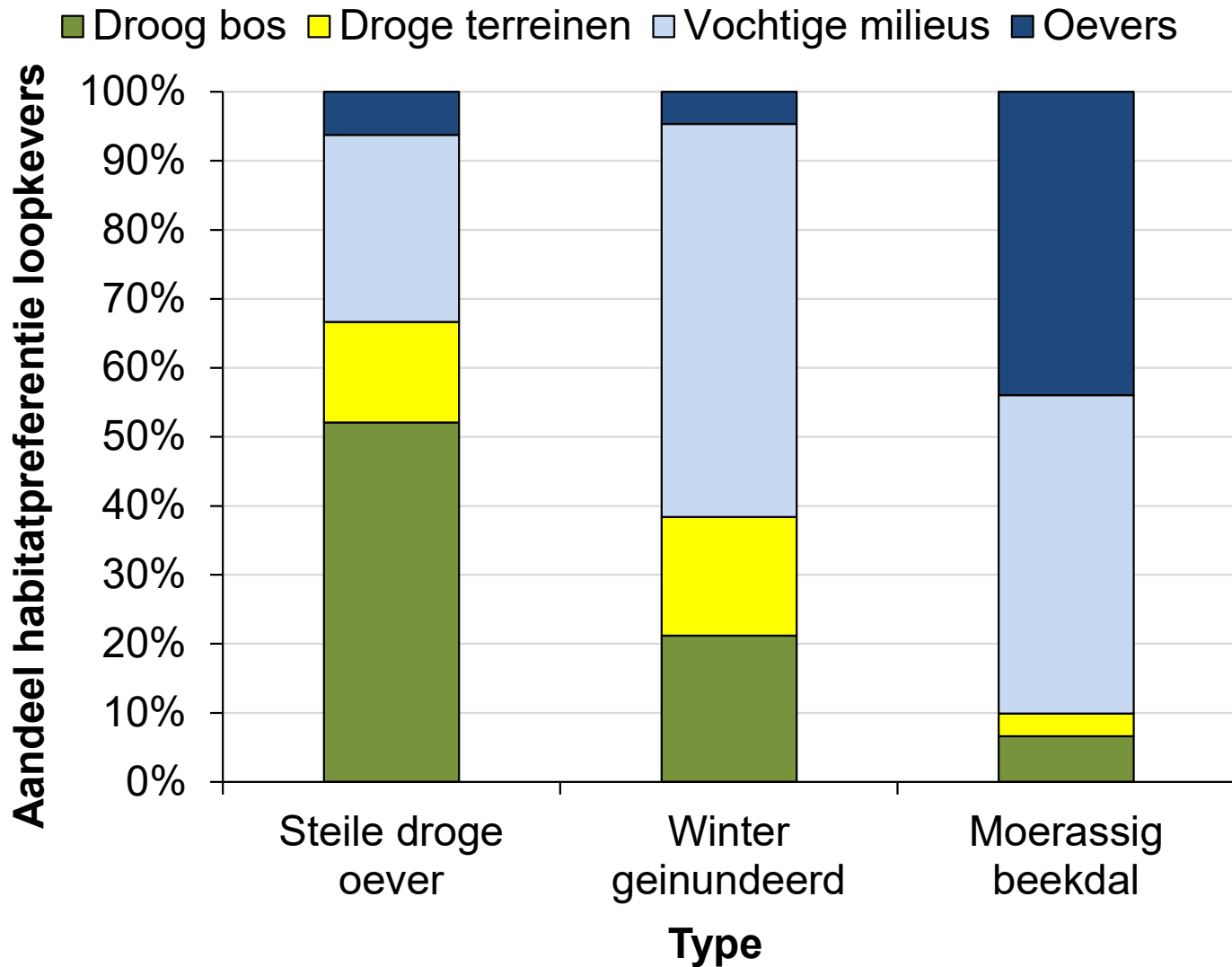
Inundaties leiden tot hogere zuurgraad bodem en aanvulling mineralen via slibafzetting

Vergroening bosbodem

Verandering insectenfauna naar vochtminnende soorten

Veranderingen in de loopkeverfauna door vernatting

Ontwikkeling beekvegetatie

Verandering bossamenstelling

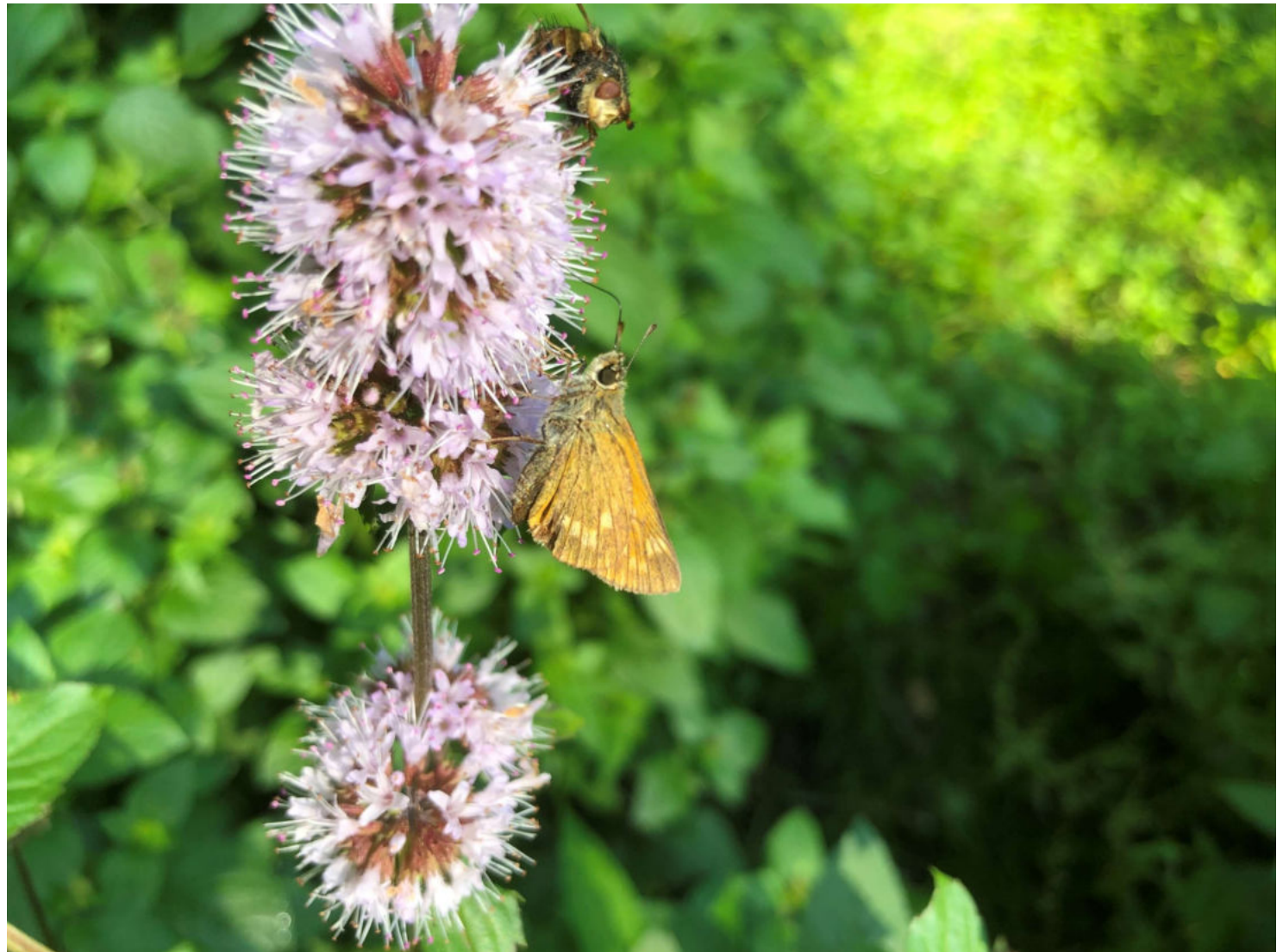
Zaailingen Fladderiep overstromingsvlakten

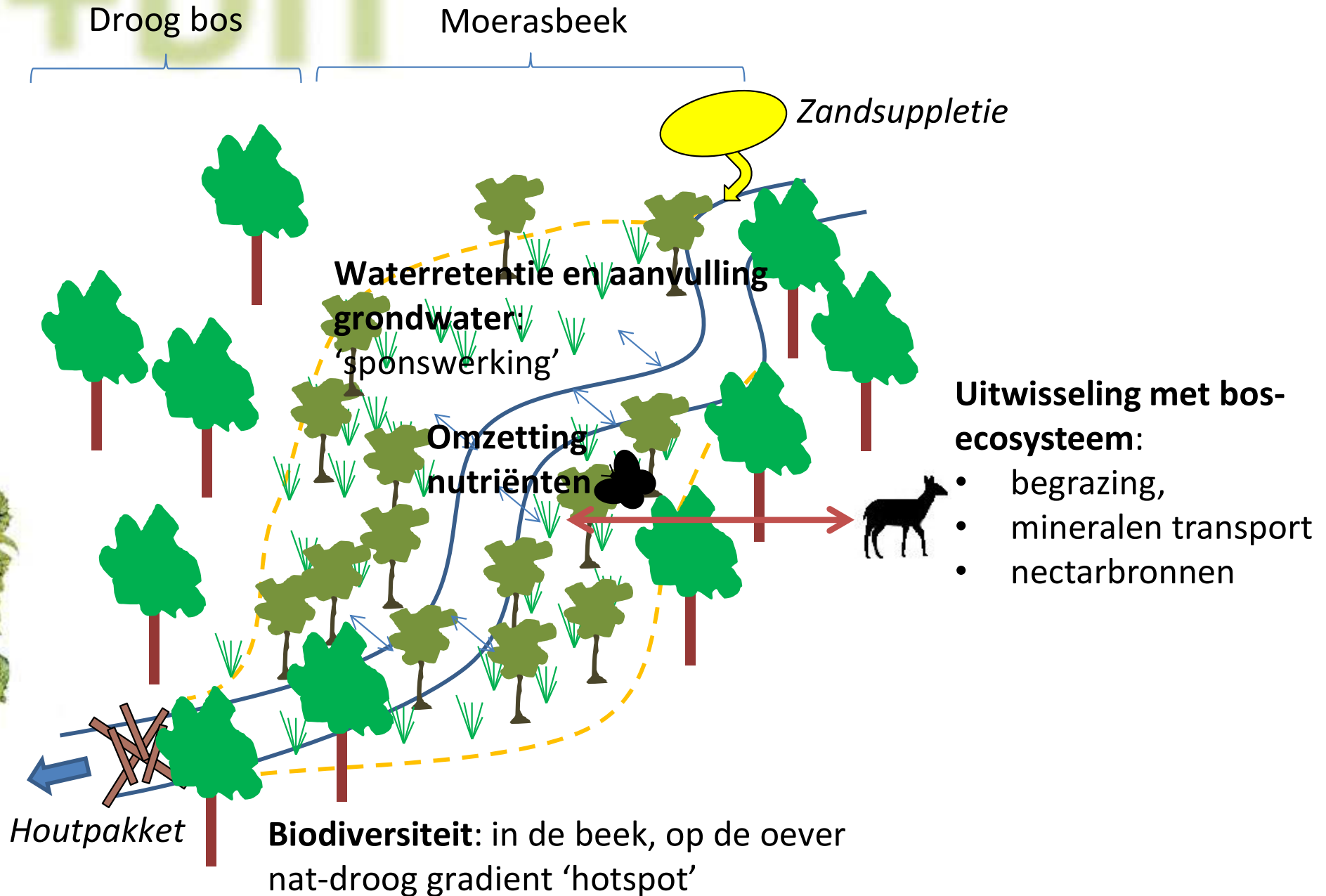

Moerasvegetatie geeft voedselketen een impuls

Grote aantrekkingskracht voor bloembezoekende insecten, zoogdieren, vogels

Ecosysteemherstel, overzicht functies

Wat kan er nog verbeterd worden in de Leuvenumse beek?

Twee knelpunten blijven een rol spelen:

- Beek infiltreert in hersteltraject, risico op droogval tijdens langdurige droge perioden
- Wordt verdere ontwikkeling geremd door te hoge voedselrijkdom water?

Conclusies

Zandsuppletie zorgt binnen korte tijd voor grote ecologische, hydrologische en morfologische effecten, mits:

- Er genoeg zand wordt ingebracht zodat beek en beekdal na suppletie daadwerkelijk verbonden zijn, via stijging grondwater en/of inundatie
- Er voldoende ruimte is langs de beek zodat natuurlijke processen kunnen plaatsvinden
- Er refugia aanwezig bleven tijdens de suppletie van waaruit soorten de gesuppleerde plekken kunnen koloniseren

o+bn

Met dank aan:

Literatuur

- Bell, J.S., Van 't Hullenaar, J.W. (2022) Ecohydrologisch functioneren van de Hierdense Beek. Notitie Bell Hullenaar Ecohydrologisch Adviesbureau, Zwolle.
- Dos Reis Oliveira P.C., Kraak M.H.S., Verdonschot, P.F.M., Verdonschot R.C.M. (2019) Lowland stream restoration by sand addition: impact, recovery and beneficial effects on benthic invertebrates. *River Research and Applications* 35:1023-1033.
- Higler, L.W.G., Van den Hoek Tj.H. (1997) Monitoring onderzoek Hierdense beek 1995. Rapport instituut voor Bos- en Natuuronderzoek. Leersum.
- Verdonschot, R.C.M., Verdonschot P.F.M. (2020) Monitoring effecten zandsuppletie Leuvenumse beek 2019. Notitie Zoetwatersystemen, Wageningen Environmental Research, Wageningen UR, Wageningen.
- Verdonschot, R.C.M., Verdonschot P.F.M. (2017) Monitoring effecten zandsuppletie Leuvenumse beek 2017. Notitie Zoetwatersystemen, Wageningen Environmental Research, Wageningen UR, Wageningen.
- Verdonschot, R.C.M., Dekkers, T.B.M., Verdonschot P.F.M. (2017) Monitoring effecten zandsuppletie Leuvenumse beek 2016. Notitie Zoetwatersystemen, Wageningen Environmental Research, Wageningen UR, Wageningen.
- Verdonschot, P.F.M., Besse, A.A., de Brouwer, J.H.F., Eekhout, J.P.C., Fraaije, R. (2012) Beekdalbreed Hermeanderen: bouwstenen voor de 'leidraad voor innovatief beek- en beekdalherstel'. STOWA rapport 2012-36, Amersfoort.

